Sannsynlighet ved Monte Carlo

Skrevet av: Kristian Sørnes

Monte Carlo-metoden hjelper oss å finne sannsynligheten for at noe skal skje når alternativene er så mange at de ikke kan telles. I denne oppgaven skal vi lage et dataprogram som gjør dette for oss.

Biologi	Kjemi	Fysikk	Elektronikk	Informatikk	Matematikk
○○○○○	○○○○○	○○○○○	○○○○○	●●○○○	●●○○○

Introduksjon

Problemet vi skal ta for oss er følgende: hva er sannsynligheten for å få minst én 6'er fra fire terninger?

Normalt finner vi sannsynligheten ved å dele antallet gunstige utfall på antall mulige utfall. Dersom resultatet fra et kast med fire terninger er én 1'er, to 3'ere og én 5'er, skriver vi det som (1-3-3-5). Vi kan nå telle hvor mange av kastene som resulterer i minst én 6'er:

(1-1-1-6), (1-1-2-6), (1-1-3-6), (1-1-4-6),
(1-1-5-6), (1-1-6-6), (1-2-1-6), (1-2-2-6),
(1-2-3-6), (1-2-4-6), (1-2-5-6), (1-2-6-6),
(1-3-1-6), (1-3-2-6), (1-3-3-6), ...

Når 6'eren i tillegg kan dukke opp på en av de andre terningene, blir det fort veldig mange alternativer. Derfor lager vi et program.

Hensikt

Hensikten med dette forsøket er å vise hvordan man beregner sannsynligheten til relativt kompliserte forsøk gjennom Monte Carlo-metoden, samt vise fordelene av programmering og hvor lett det er å endre problemstillingen. Deretter, kan vi gjøre om programmet til å finne andre sannsynligheter fra fire terninger.

Teori

Monte Carlo-metoden følger det samme prinsippet som alle sannsynlighetsforsøk: sannsynligheten for at hendelse *A* skjer er alltid gitt ved antall utfall som gir ønsket resultat, *m*, delt på antall mulige utfall, *n*:

$$\boldsymbol{P(A) = \frac{m}{n}}$$

Vi sier gjerne at hendelse *A* skjedde ved *m* tilfeller av *n* eksperimenter, gitt at alle eksperimentene er identiske. Altså, hvis sannsynligheten er 20% vil hendelse *A* inntreffe 2 av 10 ganger, 20 av 100 ganger, 200 av 1000 ganger osv.

Monte Carlo-metoden finner sannsynligheten "baklengs" fra en slik tankegang; vi undersøker hvor mange ganger hendelse *A* inntraff fra et gitt antall forsøk, og beregner deretter den nevnte brøken. Matematisk skriver vi at

$$\boldsymbol{P(A) \approx \frac{M}{N}}$$

der *M* er antall eksperimenter der hendelse *A* inntraff, og *N* er antall eksperimenter som ble utført. Dette er bare en forenkling. Dersom vi utfører et myntkast to ganger, og får krone begge gangene, ville Monte Carlo-metoden sagt det var 100% sikkert at man fikk krone i et myntkast. I realiteten er det kun en 50% sjanse. For at Monte Carlo-metoden skal fungere må det derfor utføres et enormt antall forsøk. Formelt har vi sammenhengen

$$\boldsymbol{P(A) = \lim_{N\to\infty} \frac{M}{N}}$$

altså at Monte Carlo-metoden gir den virkelige sannsynligheten *P(A)* etter hvert som det utføres flere og flere eksperimenter. *N* blir så stort at den "går mot uendelig" ("lim" står for "limit", engelsk for "grense").

Vi bruker Monte Carlo-metoden hovedsaklig gjennom programmering, som enkelt tillater oss å gjenta eksperimentene mange ganger på kort tid. I prinsippet skal alle sannsynlighetsforsøk kunne beregnes på denne måten, men i praksis er det ikke alltid like lett. Metoden fungerer best på forsøk der resultatene er helt tilfeldige, som ved myntkast og terninger. Disse forsøkene kan datamaskinene enkelt gjenskape ved å lage sine egne tilfeldige tall. Samtidig finnes det sannsynlighetsforsøk der resultatene er få, som i et presidentvalg, men der det er så mange faktorer som spiller inn at det ikke lar seg programmere på en realistisk måte.

Utstyr

Til dette forsøket behøver man bare en datamaskin med et valgfritt programmeringsspråk installert. Vi anbefaler Python, som er et fleksibelt språk det er lett å forstå, og som er effektivt nok for problemer som disse. Vi brukte versjon 2.7.9 av Python.

Programmering

I Python finnes det en egen funksjon for det å lage et tilfeldig heltall: randint. Den må importeres fra numpy.random, et slags bibliotek for slike tilfeldige funksjoner. Ved å skrive **randint(1,7)** dannes et tilfeldig heltall mellom 1 og 6 hvor 7 ikke er inkludert. Det er dette som simulerer en terning. Vi lager derfor fire variabler på denne måten, **t1**, **t2**, **t3** og **t4**, som representerer en terning hver. I tillegg lager vi variabel **M** med startverdi 0 og som teller hvor mange ganger vi får minst én 6'er.

Deretter utfører vi en test, nettopp for å sjekke om noen av terningene er tallet 6. Nøkkelordet if får programmet til å sjekke om påstanden til høyre er sann eller ikke. Hvis den er det, og minst en av dem er en 6'er, øker M med 1.

```
from numpy.random import randint
M = 0
t1 = randint(1,7)
t2 = randint(1,7)
t3 = randint(1,7)
t4 = randint(1,7)
if t1 == 6 or t2 == 6 or t3 == 6 \
or t4 == 6:
      M += 1
```

Både "terningkastet" og "if-testen" må plasseres i en såkalt for-løkke, som lar oss gjenta prosessen så mange ganger vi vil. Kodelinjen for i in range(10) gjør at prosessen kjøres 10 ganger. Til slutt beregner vi sannsynligheten ved Monte Carlo-metoden; vi deler M på det totale antallet forsøk, i dette tilfellet 10. Det fullstendige programmet blir følgende:

```
#Navn: 4terninger_v1.py

from numpy.random import randint
M = 0
for i in range(10):
  t1 = randint(1,7)
  t2 = randint(1,7)
  t3 = randint(1,7)
  t4 = randint(1,7)
  if t1 == 6 or t2 == 6 or t3 == 6 \
  or t4 == 6:
    M += 1

print ''\nP(minst en 6): '', M/10.0
```

Legg merke til at vi skriver **10.0** istedenfor **10**. Dette må vi gjøre for at svaret skal være et desimaltall, og ikke blir rundet av til nærmeste heltall. I den siste linja gjør **\n** at det dannes en blank linje i utskriften, før resten av teksten skrives.

Resultater og diskusjon

En gjennomgang av programmet ga følgende utskrift:

```
Terminal> python 4terninger_v1.py

P(minst en 6):  0.8
```

Dette gir altså 80% sjanse for å få en 6'er. Når det er 1/6 sjanse for at en terning viser tallet 6, virker dette resultatet for høyt. Vi kjører programmet noen ganger til:

Tabell 1: Resultatet fra 4 ulike kjøringer av programmet 4terminer_v1.py.

Kjøring #	P(minst en 6'er)
1	0,3
2	0,5
3	0,6
4	0,5

Vi ser det er en store forskjeller i disse resultatene, sannsynligheten for å få minst én 6'er er tydeligvis et sted mellom 30% og 80%. Dette skyldes at 10 gjennomganger er et for lite til at programmet får gått gjennom alle mulige resultater. Vi øker antallet gjennomganger til 100**.** Nå er det lurt å definere en egen variabel **N** lik totalt antall forsøk, slik at det kun er én kodelinje som må endres senere.

Det nye programmet ser slik ut:

```
#Navn: 4terninger_v2.py

from numpy.random import randint
M = 0
N = 100
for i in range(N):
      t1 = randint(1,7)
t2 = randint(1,7)
t3 = randint(1,7)
t4 = randint(1,7)
if t1 == 6 or t2 == 6 or t3 == 6 or t4
== 6:
      M += 1

print ''\nP(minst en 6): '', M/float(N)
```

At vi skriver **float(N)** istedenfor **N** er tilsvarende det å skrive **10.0** framfor **10** slik vi gjorde i forrige versjon.

Det nye programmet ga noen andre resultater:

Tabell 2: Resultatet fra 4 ulike kjøringer av programmet 4terminer_v2.py med N = 100.

Kjøring #	P(minst en 6'er)
1	0,57
2	0,47
3	0,59
4	0,43

Med kun én liten endring har vi senket usikkerheten dramatisk, til kun noen få prosenter! Likevel, vi kan gjøre bedre og øker **N** til 1000:

Tabell 3: Resultatet fra 4 ulike kjøringer av programmet 4terminer_v2.py med N = 1000.

Kjøring #	P(minst en 6'er)
1	0,547
2	0,503
3	0,512
4	0,536

Innen nå er mønsteret tydelig: nøyaktigheten til resultatet øker med antall gjennomganger. Dette samsvarer med at Monte Carlo-metoden fungerer best når **N** er et veldig stort tall.
Med en million gjennomganger får vi følgende:

Tabell 4: Resultatet fra 4 ulike kjøringer av programmet 4terminer_v2.py med N = 1 000 000.

Kjøring #	P(minst en 6'er)
1	0,518553
2	0,518144
3	0,517431
4	0,519033

Sannsynligheten for å få minst én 6'er fra fire terninger er altså i underkant av 52%. Vi kan sammenligne disse resultatene med en matematisk metode:

$$\begin{aligned} \boldsymbol{P(\text{minst én 6})} &= \mathbf{1} - \boldsymbol{P(\text{ingen 6})} \\ &= \mathbf{1} - \left(\frac{\mathbf{5}}{\mathbf{6}}\right)^{\mathbf{4}} \\ &= \mathbf{0.5177469\ldots} \end{aligned}$$

Konklusjon

Vi brukte Monte Carlo-metoden og fant at sannsynligheten for å få minst én 6'er fra fire terninger er rett under 52%. Da vi økte **N** ble variasjonen i resultatene mindre. Usikkerheten minsket helt til under to tusendeler. Vi ser at resultatene fra programmet er svært nære den matematiske sannsynligheten.

Prøv dette hjemme

Dette programmet kan brukes som en mal for de fleste sannsynlighetsproblemer med fire terninger. Legg merke til at "**if**-testen" er den avgjørende kodelinja i hele programmet; det er denne som sier hvilke utfall vi skal telle. Vi kunne for eksempel funnet sannsynligheten for å få fire 6'ere på ett kast ved å skrive:

```
if t1 == 6 and t2 == 6 and t3 == 6 \
and t4 == 6:
```

Se om du kommer på flere problemer som kan oppstå med fire terninger og ta utgangspunkt i programmet mitt for å løse dem. Kombiner gjerne flere enn én test!